

МІЖЕТНІЧНІ СУПЕРЕЧНОСТІ У СУЧАСНОМУ СВІТІ Й ШЛЯХИ ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ

У останні десятиріччя спостерігається глобальний підйом національних рухів, ідеологій, що супроводжується у багатьох випадках великим загостренням міжетнічних суперечностей, які розв'язуються час від часу глобальними конфліктами. Особливе занепокоєння викликає загострення міжетнічних відносин у багатьох державах посткомуністичного простору. Адже відомо, що “регіони безконтрольного політичного розпаду зберігають підвищену “сейсмічність” протягом довгих десятиріч, якщо не століть” [1]. Про це свідчить історичний досвід розпаду отаманської та Австро-Угорської імперій, які перетворили Балканський півострів у “пороховий льох” Європи. Тому не є випадковою та підвищена увага, яка приділяється останнім часом багатьма країнами світу міжетнічним суперечностям*.

Головною суттєвою рисою міжетнічних суперечностей є наявність у них особливого суб'єкта цих взаємовідносин – націй, народностей, а у широкому розумінні – етносу. У нинішній час у світі знаходиться від 2 до 3 тисяч різних етнічних утворювань. Частина з них створила свої власні багатоетнічні держави, такі як Австрія 92,5% – австрійців, Норвегія 96,8% – норвежців, Японія 99% – японців. Інші створили, або входять у поліетнічні держави, такі як Індія, Китай, Росія, Україна та інші.

У ході свого розвитку, задовольняючи політичні, соціально-економічні та культурні потреби, етноси, з необхідністю вступають

---

* Зразком такої уваги може бути діяльність Асоціації з вивчення національних проблем країн СНД та Східної Європи (США), Центру з вивчення націоналізму та етнічних конфліктів (Угорщина – Чехія) та ін.

в різноманітні відношення з іншими етносами або у системі міждержавних відносин, або в рамках багатонаціональних (поліетнічних) держав. Міжетнічні відносини – це взаємозв'язки та взаємозалежності, які склалися у ході життєдіяльності різних етносів з приводу задоволення їх групових інтересів. Взаємодія етносів, що контактують, обов'язково включає дію та протидію, тобто є специфічною формою суперечності.

Усі суперечності, конфлікти в області міжетнічних стосунків обумовлені комплексом об'єктивних та суб'єктивних діалектично взаємопов'язаних причин.

У найбільш широкому плані міжнаціональні суперечності виникають внаслідок нерівномірного розподілу між етносами усієї суми матеріальних благ та ресурсів, які має конкретна соціальна система, й нерівності їх політичного, економічного, культурного та інших статусів. У будь-якому суспільстві, як відомо, абсолютна рівність (між етносами, у тому числі) неможлива навіть теоретично.

По-перше, окремі народи розрізняються за численністю, й відповідно навіть за інших рівних умов більш великі етноси, що займають через своїх “представників” домінуючий стан у структурі влади, обумовлюють вплив на соціально-політичні та культурні процеси у суспільстві, процес прийняття рішень та їх характер. Цим домінуюча народність, нація визначає правовий статус меншин, умови та можливості допуску їх представників до влади. Такими умовами можуть бути: лояльність до існуючої влади, домінуючого етносу, знання державної мови, освітній ценз та інші.

По-друге, території проживання етносів розрізняються за географічним станом, ступенем забезпеченості природними ресурсами та іншими природними факторами, що сприяють або, навпаки, стримують розвиток виробництва й накопичення тих або інших видів

багатства. Будь-які міри з перерозподілу суспільного продукту між різними етносами, що мешкають у багатонаціональній державі, часто призводять до уявлень, що саме цей етнос, регіон годує інші, що проблеми конкретного етносу, які виникають, зумовлені несправедливим до нього ставленням центрального уряду, у якому “засіли” представники чужого етносу та інші.

По-третє, до об’єктивних причин, що постійно впливають на міжетнічні стосунки, відносяться: колишні взаємовідносини народів (війни та конфлікти, колишнє політичне домінування та підкорення); релігійні, мовні, психологічні та інші розбіжності народів.

По-четверте, до об’єктивних причин міжнаціональних суперечностей (особливо у державах СНД) можна також віднести територіальність: характер історичного розселення народів, а також неспівпадання етнічних меж існуючих новоутворених держав; державно-правові – фактично нерівний політичний статус народів або їх частин із-за принципів жорсткої прив’язаності етносів до території, що існували в основі побудови таких держав як СРСР, СФРЮ, ЧРСР. У теперішній час причинами гострих міжнаціональних суперечностей стали посилені демографічні та міграційні процеси з країн “бідного” Півдня до країн “заможної” Півночі. Вони істотно змінили у ряді країн, таких як Німеччина, Франція, Швеція, співвідношення корінного та осілого тут у результаті міграцій населення, що викликає у корінного населення непокоєння за збереження своєї національної самобутності.

Непокоєння за свою національну самобутність виникає й у субетносів багатьох країн, навіть тих, що перебувають на високому рівні розвитку. Мова йде про проблему басків у Іспанії, фламандців у Бельгії, північних ірландців у Великобританії.

Сучасне суспільство відрізняється прагненням до національної однорідності, звідси об'єктивні конфлікти на етнічному, національному ґрунті, що виникають попри об'єктивні тенденції економічної інтеграції. У Європейському суспільстві, – відмічає Р. Дарендорф, – немає жодної країни, яка б рано чи пізно не стикалася з жорсткими вимогами визнань самостійності тієї чи іншої групи [4].

До суб'єктивних причин виникнення міжетнічних суперечностей, конфліктів відносяться причини, які пов'язані з помилками керівництва держави у національній політиці, відхід від вирішення етнічних проблем. Прикладом такого волюнтаристського “рішення” міжетнічних суперечностей є політика керівництва СРСР. Це й масові депортації народів, й спроби їх вимушеної асиміляції, й знищення національної інтелігенції, яка, як вважали лідери КПРС, “розпалює” національне питання й т. ін.

Досвід світового розвитку яскраво свідчить про те, що оптимальним методом розв'язання й попередження міжетнічних суперечностей є не військовий конфлікт, а їх гармонізація.

Гармонізація міжетнічних відносин – особлива сфера політики поліетнічної держави, що спрямована на узгодження й задоволення інтересів різних етносів, субетносів, поєднання їх із загальними потребами держави з метою досягнення її стабільності й нормального функціонування й розвитку. Гармонізація міжетнічних відносин – одне з важливіших завдань таких поліетнічних держав, як, наприклад, Україна, Росія, Індія, США, Китай та інші. Неуважне ставлення до міжетнічних відносин, ігнорування інтересів окремих етносів, несвоєчасне розв'язання суперечностей, які виникають між ними, призводять до міжетнічних конфліктів.

Шляхи гармонізації міжетнічних відносин вбачаються в усвідомленні необхідності визнання на практиці принципів національної політики, які напрацьовані світовою спільнотою, принципів, які не заперечуються жодною цивілізованою державою, солідним суспільним рухом. Серед них найважливішими є:

- 1) принцип самовизначення народів;
- 2) вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку й підтримка відносно рівних умов життя етносів багатонаціональних держав;
- 3) пріоритет загальнолюдських інтересів над національними;
- 4) визначення народом свого внутрішнього політичного статусу без втручання зовні, територіальна цілісність;
- 5) забезпечення багатонаціональними державами прав та основних свобод національних меншин;
- 6) демократизм міжнаціональних відносин;
- 7) боротьба проти усіх форм расової та етнічної неприязні та ксенофобії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волков В. К. Этнократия – непредвиденный феномен посттоталитарного мира / В.К. Волков // "Полис". – 1993. – № 3. – С. 48..
2. Dahrendorf R. The modern social conflict: An essay on the politics of liberty / R. Dahrendorf R. - L.: Weidenfeld a Nicolson, 1988. – P. 156.